

جنگ چنگیز خان با جاموگا

مطالعات مغول‌شناسی در ژاپن*

پس از معرفی کوتاه بعضی از مواد چینی تازه یاب، به مطالعه مواد فارسی روی خواهد کرد. و سرانجام این مقاله به بررسی آنچه به تازگی در مطالعات ژاپنی‌ها درباره مغولان در حال رشد است خواهد پرداخت: استفاده از زبان‌های گوناگون در تکمیل منابع فارسی برای پژوهش در امپراتوری مغولان در سراسر اوراسیا.

تقسیم کار بین المللی در مطالعات مغولی:

مطالعات ژاپنی، اغلب با منابع چینی پیوند دارد و نگاهی گذرا به منابع مغولی می‌افکند. آگاهی از منابع فارسی به طور غیر مستقیم و از طریق کارهایی چون تاریخ مغولان دوسون (آمستردام، ۵ - ۱۸۳۴) و یا ترجمه روسی جامع‌التواریخ (مسکو ۱۹۴۶، ۱۹۵۲ و ۱۹۶۰) نقل می‌شود. حتی در نقل سفرنامه‌های اروپائیان همچون ایل میلیونه مارکوپولو، باز هم از متن اصلی استفاده نشده و به اشارات پژوهش‌های اروپایی بسنده می‌شود. لذا شگفت نیست که پژوهش‌های تاریخی ژاپنی‌ها درباره امپراتوری مغولان، به شدت متمایل به شرق است. به همین دلیل مطالعات علمی آنها درباره مغولان، دولتمداری‌شان، نهادها و سازمان اداری‌شان پیشرفتی نداشته است. مهم‌ترین منابع در این زمینه‌ها، منابع فارسی هستند. مغولان به اسلام ایرانی باور داشتند و ایرانیان در نظام حکومتی، اقتصادی و رهبری روابط خارجی‌شان شریک بوده‌اند. جامع‌التواریخ که به دست رشید الدین، وزیر الوس هلاکو گردآوری شده از بسیاری از اسناد داخلی مغولان به ویژه از تواریخ رسمی مغولان که به پاریس برگردانده شده بود، بهره برده است. این اثر می‌تواند بین تواریخ مناطق گوناگون اوراسیا ارتباط برقرار کند. منابع چینی چون یوان شی، معمولاً ارتباط مستقیم با مغولان ندارد و به ندرت از کارکرد داخلی دستگاه مغولی خبر می‌دهد و معمولاً گزارشگر ارتباط مغولان با مردم هان (چینی) است.

در همان زمان دانشمندان در اروپا، امریکا، روسیه، ایران، ترکیه و دیگر کشورها از منابع فارسی و در کنار آن منابع عربی و لاتین بیشترین بهره را می‌بردند. بدین ترتیب، پژوهشگران در

دیوید مورگان، متخصص تاریخ الوس هلاکو و تاریخ نوین ایران در دانشگاه لندن، در مقدمه تاریخ ارزشمند امپراتوری مغولان می‌نویسد:
اصولاً مورخ تاریخ مغول باید یکی از دو سمت آسیا، غرب یا شرق آن را، برگزیند و کار خود را بر منابع موجود به یکی از دو زبان اصلی فارسی یا چینی مبتنی سازد. جز برای یک اعجوبه زبانی هیچ راهی برای فرار از اتکا به ترجمه وجود ندارد اما باید به خاطر داشت که ترجمه‌ها می‌توانند گمراه کننده باشند و هستند. شاید گمان رود که دانستن زبان مغولی ضروری‌تر از فارسی یا چینی است. اما به واقع اینطور نیست.^۱

تقریباً همگی دانشمندان نسل گذشته ژاپنی، برای دوره حکومت مغولان بر منابع چینی تکیه داشتند. در نتیجه امپراتوری مغولان را یک دوره «دودمان فاتح» چینی بر می‌شمردند. این مقاله

○ ماساکی سوگی یاما

○ برگردان به انگلیسی: نیل کاتکف

○ برگردان به فارسی: محسن جعفری مذهب

شرق و غرب به ترتیب، تاریخ را شرقی یا غربی مطالعه می‌کنند. این ویژگی پژوهش‌های تاریخی بین شرق و غرب، تقسیم کاری بین المللی در زمینه مطالعات تاریخ مغول به وجود آورد.

از آنجا که پژوهش در نیمه شرقی امپراتوری مغولان شدیداً تحت تأثیر منابع چینی است، به همان گونه تکیه‌ها، نظریات و سوالات مطرح شده، شدیداً بوی چینی دارد. مثلاً جامعه مغولی یک جامعه چینی پنداشته می‌شود که بسیار نیاز به بررسی دارد.

تأکید مجدد بر اسناد و کتیبه‌های چینی:

دانشمندان، افزون بر کتیبه‌ها و سنگ گورها، می‌توانند از متن و تصویرشان در مقالات و گزارش‌های باستان‌شناسی بهره ببرند.

چین شناسان فرانسوی چون ادوارد شاون و ژاپنی چون کووابارا جیتسوزو (Kuwabara Jitsuzo) تحقیقاتی را بر دست نوشته‌های شمال چین منتقل کردند و مجموعه‌ای عظیم از متون و کتیبه‌های دوره یوان را کشف کردند.

این تحقیقات که در سال‌های ۱۹۰۷ و ۱۹۰۸ به انتها رسید با کشفیات جدید اورل استین و پل پلیو در غارهای دون هوانگ همزمان شد. اسناد دون هوانگ، چنان جهانگیر شد که رشته جدیدی به نام «مطالعات دون هوانگ» را بنا نهاد. مطالعه کتیبه‌های دوره یوان و دیگر دوره‌ها، توجه خاصی را برنیا نگیخت. یکی از دلایل آن بود که نه شاون و نه کووابارا عمر طولانی نیافتند و شاگردان‌شان پلیو و هاندا تورو Haneda Toru در سنی

یورش مغولان به ایران (جامع التواریخ)

گرفت. من در تابستان ۱۹۸۶ برای مطالعه کتیبه‌ها به شاندونگ و شان شی مسافرت کردم و تعداد کمی کتیبه از دوره جین و یوان یافتیم. آنچه بسیار شگفت‌آور است آنکه، بسیاری از آنها موارد مهمی برای تحقیق دارند. پیشرفت مهمی است که دانشمندان غیر چینی بتوانند از کتیبه‌ها عکسبرداری و آنها را منتشر کنند.

ستون‌های دوره‌های جین و یوان، هم از نظر کمی و هم کیفی منابع تاریخی ارزشمندی هستند. یکی از دلایل آن است که دوره‌های پس از جین، به ویژه دوره مغول، «عصر کتیبه‌ها» بود و برقراری یادبود و ستون در همه سطوح جامعه رواج داشت. این تمایل در همه جای چین رواج داشت. کتیبه‌ها بسیار غنی‌اند. هیچ کدام با علامت‌ها، چینی نوشته نشده‌اند بلکه نمونه‌هایی از خطوط اویغوری، فاگزیبا، عربی، خنایی، چورچنی، دواناگری، شیاشیایی، تبتی، سریانی و رومی. از این رو نمایشگاهی بزرگ از زبان‌هاست. این متون، منابع گرانبغایی برای مطالعات در زمینه‌هایی چون تاریخ، زبان‌شناسی، ادبیات، دین، جامعه، فرهنگ و رسوم است. عجیب نیست که به تازگی در ژاپن طرفداران فراوان یافته است.

دیگر منبع مهم چینی، *shilin guangji* است که شامل تعدادی نمونه فرامین و تعدادی فرامین اصلی است. پیش‌تر، نمونه‌های چینی چون *Yuan dranzhang* و نمونه فارسی چون *دستورالکتاب* را در شرق و غرب مغولی دیده بودیم. تحقیق مقایسه‌ای از این دو اثر عظیم یکی از زمینه‌های مهم و پر دردرس تحقیق در تاریخ دروه مغولان است.

زبان فارسی:

از زمان جنگ جهانی دوم، ماندا نانونوری (Maeda Naonori) تلاش برای بهره‌گیری از متون فارسی را آغاز کرد. با هدایت هوندا مینوبو (Honda Minobu) مطالعه تاریخ اسلام و ایران رونق گرفته و بعضی پژوهشگران برای مطالعه امپراتوری مغول و عصر مغولان از منابع تاریخی فارسی بهره گرفته‌اند. هوندا، شاید نخستین دانشمند در ژاپن و حتی جهان باشد، که از منابع چینی و فارسی به طور جدی بهره برده است.

مفهوم «دوره مغولان» بسیار جدید است. این مفهوم، به دوره‌ای ۱۵۰ ساله اشاره دارد که مغولان در سده‌های ۱۲ و ۱۳ در قلب جهان جای داشتند. مطالعات عصر مغولی کوششی بزرگ برای سر و کله زدن با این پدیده تاریخی بود که اوراسیا را از شرق به غرب در نورددید. نخستین بار هوندا این عبارت را در *Mongoru jidaishi kenkyu*

نمودند که آن آگاهی را داشته باشند.

پس از آن توکیوا دایجی Tokiwa Dijo ژاپنی، تلاش مستقلی را در کشف دست‌نوشته‌های بودایی به عهده گرفت. چن یوان Chen Yuan (۱۹۸۷-۱۹۷۱ م) چینی، برنامه‌ای برای گردآوری و گزارش سنگ نوشته‌های دوره‌های جین و یوان، به انجام رساند که نتیجه آن به شکل چند مجلد Daojia jinshi ive (پکن: ۱۹۸۸) عرضه شد. البته کتیبه‌های متعلق به دوره یوان (عموماً) فقط برای اندکی از پژوهشگران مورد استفاده بود. گای می‌بیائو Cia Meibiao جوان، در زمانی اندک و پرکار، تحقیق مهم شاون و فنگ چنگ چون Feng chengjun را در ترجمه‌های چینی از آثار مغولی با عنوان *dai baihuabei jilu yuen* (پکن ۱۹۵۵) منتشر کرد که در اختیار جهانیان قرار

چیان‌داشین Qian Daxin (۱۷۲۸ - ۱۸۰۴ م) دانشمند نامور متخصص دودمان چینگ، امکان استفاده از کتیبه‌ها برای تاریخ دودمان یوان را گوشزد کرده بود. تحت تفوذ او، روان یوان Ruan Yuan (۱۷۶۴-۱۸۴۹) و دیگر دانشمندان، تحقیق جامعی را استان به استان چین آغاز کردند. خود چیان، فقط بخشی از یافته‌های خود را در آثاری چون *Qian Yan tang jin shi wenba wei* و *Shijiazhai Yangxiniv* منتشر ساخت که نتایج پژوهش‌های کتیبه خوانی او بود.

پس از رشد کتیبه خوانی چینی در سده ۱۸ م، کم‌کم تب آن فروکش کرد و فقط در نزد متخصصان ارزشی داشت. در آغاز سده بیستم میلادی، غربیانی که به پژوهش در آسیا می‌پرداختند گرفتار متون و کتیبه‌های جدید شدند.

(مطالعات تاریخی درباره مغولان) (توکیو ۱۹۹۱) به کار برد. همه نظریات این کار شگرف باید توسط مغول شناسان بررسی شود و عبارت «دوره مغولان» از زمان انتشار کتاب بر سر زبان‌ها افتاده است.

هوندا و دیگران (مانند خود) ماساکی سوگی (اما) به استناد از منابع تاکید داشته‌اند. از آن زمان سعی در اصلاح، تصحیح، تحشیه و ترجمه منابع اصلی داشته‌اند. بدون شک به زودی شاهد ظهور ترجمه‌های جدید و تحشیه دار منابع فارسی عصر مغول خواهیم بود که جامع التواریخ مهم‌ترین آنهاست. از این گذشته بر خلاف نظر مورگان که در ابتدای مقاله گفته شد برای بعضی دانشمندان ژاپنی امکان انتخاب بین منابع شرقی و غربی وجود ندارد. بایسته است از مشکلات تحقیق در متون منتشر نشده سخن گویم. به تازگی گردآوری میکروفیلم دست نوشته‌های کهن فارسی عصر مغولان و تحقیق بر آنان آغاز شده است. نمونه عالی این کار، پژوهش جدید شیمو هیروتوشی (Shimo Hirotoishi) و شیمو ساتوکو (Shimo sat) است که تصحیح جامع التواریخ را با عنوان بافت سیاسی امپراتوری مغولان: شاخه ایلخانان (توکیو ۱۹۹۵) به انجام رسانده‌اند.

پژوهش در اسناد وقفی ماوراءالنهر و ایران، اهمیت فراوانی در تاریخ دوره مغولان دارد. اخیراً مویکا گرونکه پژوهش خود را درباره «اسناد بقعه اردبیل» با عنوان

Derwische im vorhof der macht:
Sozial -- und
Wirtschaftsgeschichte
Nordwestrans im ۱۳. und
۱۴ Jahrhundert
(اشتوتگارت ۱۹۹۴)

منتشر کرده است (مروری بر آن کتاب توسط اندوشیرو در مجله Toyoshi Kenkyu س ۵۳ (۱۹۹۴) ش ۲ صص ۱۴۸ - ۱۵۵ منتشر شده است). پژوهش مشترک دورفر و هومن درباره اسناد و فرامین مغولی و فارسی مرتبط با اسناد بقعه اردبیل است.^۲ باید اشاره شود که اخیراً کاواموتو ماساتومو (Kawamoto Masatomo) و ایواتاکه اکیو (Iwatake Akio) در تاریخ ایران و آسیای مرکزی از منابع فارسی به خوبی بهره برده‌اند.

زبان‌های دیگر:

اکنون که اهمیت استفاده از زبان فارسی را بهتر از استفاده تطبیقی از منابع چینی - فارسی بیان کرده‌ام، بد نیست به بعضی زمینه‌های پژوهشی کار مشترک بر زبان‌های دیگر نیز اشاره‌ای کنم که شوق زیادی در پژوهش به وجود می‌آورند:

۱- زبان مغولی:

در این باره اغلب منابع مغولی از طریق منابع

چینی مورد بهره برداری قرار می‌گیرند. این گونه پژوهش‌ها به منابعی چون تاریخ سری مغولان که کار دو زبانه سنگینی به چینی - مغولی است و فرامین و کتیبه‌های مغولی یا دو زبانه چینی - مغولی تکیه دارد. اینگونه اسناد می‌تواند به خط چینی، فاگژیا یا عربی نوشته شده باشند. این روش، سابقه طولانی در ژاپن دارد و اخیراً کار تحلیلی اوزاوا شیگنو (Ozawa sigeo) و پژوهش جدید ماتسوکاوا تاکاشی (Takashi Matsukawa) بسیار قابل توجهند. پژوهش در این زمینه نیز با اسناد فارسی - مغولی مرتبط است. یکی دیگر از گرایش‌های جدید، تصحیح همه متون مغولی است. نخستین پژوهش‌های متون مغولی هیچ هماهنگی با متون به خط اویغوری، فاگژیا و حتی به کتیبه‌ها و ستون‌ها نداشت. از این رو دانشمندان پیشگامی چون اریک هینیش، کوتوتوتیز، نیکلاس پوپ، فرانسیس وودز، هربرت فرانکه، ویرز، دورفر، لیگتی و یوناست منابع خود را از متون چینی - مغولی یا فارسی - مغولی گردآورده بودند.

از زمینه‌های جدید پژوهشی، کوشش‌های من است برای استفاده نظام‌مند از اسناد برای نگارش تاریخ سیاسی مغولان، که با تحلیل اسناد آغاز می‌شود. این اسناد سیاسی که توسط قان، خان‌ها، خاتونان، روسای ایلات، سرداران و وزیران صادر شده‌اند شامل انواع فرامین و احکام، بخشنامه‌ها، اعطای مناصب، اجازه‌ها و حواله‌ها، گزارشنامه‌ها، اعطای بخشش‌های مالیاتی و خدمات، وقفنامه‌ها، مکاتبات سیاسی و نامه‌های عادی رد و بدل شده بین اعضای حکومتی است. به‌ویژه باید به پژوهش تاریخی و زبان شناختی ماتسوکاوا تاکاشی (Matsukawa Takashi) و ناکامورا جون (Nakamura Jun) درباره شانولین سی شنگژی بی (Shanolsi shengzhi bei) شود که متنی تازه یاب به زبان‌های چینی و مغولی است (بنگرید به کارشان "shorinji seishihi" Shinatsuge no mokangappeki) کتیبه تازه یاب دوزبانه مغولی - چینی معبد شانولینسی در (Nairiku Ajia gengo no kenkyu) سال ۸ (۱۹۹۳) صص ۱ - ۹۲). افزون بر این د. سرن سودنوم D. ceren sodnom و م. تاویه M. Taube اسناد مغولی تورفان را که پیش‌تر هینیش گرد آورده بود تصحیح و منتشر کرده‌اند. این مجموعه ارزشمند اسناد تاریخی با عنوان Die Mongolca der Berliner Turfan saam lung (برلین ۱۹۹۳) منتشر شده است. این اثر به همراه عکس‌های روشن از اصل اسناد زمینه جدیدی برای پژوهش‌های تازه است.

افزون بر آن به تازگی لی یی یو (Li yiyoo) مجموعه‌ای از ۶۷۰ سند چینی یافته شده در خرابه‌های قراخوچا را تصحیح و با عنوان:

Heicheng chutu wenshu Hanwe wenshu juan منتشر کرده است (پکن ۱۹۹۱). بعضی از این اسناد به خط اویغوری و بعضی به خط فاگژیا می‌باشد و شامل گستره‌ای از اسناد خصوصی و عمومی تا متون بودایی و مواد چاپ شده می‌باشد. از نظر زبانی هم گستره‌ای از زبان مغولی با خط اویغوری، فاگژیا، تبتی، شی شیاه فارسی و عربی در قراخوچا یافت شده‌اند. برنامه‌ای نیز برای گردآوری و انتشار مواد غیر چینی وجود دارد. شکی نیست که این تعداد متون به زبان‌های گوناگون، چهره پژوهش‌های تاریخی در دوره مغولان را تغییر خواهد داد.

۲- منابع اویغوری:

بسیاری از اسناد اویغوری، ارتباط مستقیم با مغولان دارد. پژوهش، در تاریخ آسیای مرکزی، به

تقریباً همگی

دانشمندان نسل گذشته ژاپنی،

برای دوره حکومت مغولان

بر منابع چینی تکیه داشتند.

در نتیجه امپراتوری مغولان را

یک دوره «دودمان فاتح» چینی

بر می‌شمردند

ویژه اویغور و اویغورستان حدود دوره مغولان، زمینه مهمی در پژوهش‌های ژاپنی است.

پژوهش زبان‌شناسی تاریخی شوگایتو ماساهیرو (Shogaito Masahiro) که اثر بزرگی است و پژوهش کودارا کوجی (Kogai Kudara) در متون بودایی نتایج خوبی داشته است. پژوهش‌های استوار تاریخی و اسنادی موریاسو تاگانو (Moriyasu Takao) کارکرد داخلی جامعه اویغور و پیرامونیان آن را به خوبی روشن ساخته است. موریاسو، ارتباطات فراوانی بین متون چینی، مغولی، تبتی، سغدی، سانسکریت و فارسی یافته است که او را به تحلیل روابط در منطقه جغرافیایی وسیع و بر اساس تجربیات اسنادی توانا می‌سازد. این با اسناد یافته شده در دون هوانگ و تورفان بسیار مرتبط است. اویغورها در همه اوراسیا از شرق و غرب، و در خشکی و دریا

و به ویژه در دوره مغولان نفوذ داشته‌اند. مرحوم **یامادا نوبو (Yamada Nobuo)**، یکی از پیشگامان ژاپنی در این زمینه است و یادداشت‌ها و مقالات بسیاری در این زمینه دارد. موریاسو، پتر زایمه (Peter Zieme) آلمانی، و دیگران کوشش زیادی در ساماندهی این یادداشت‌ها کرده‌اند. به تازگی نتیجه کار در سه جلد با عنوان **Uigurubun Keiyaku monjo shusei** [مجموعه‌ای از اسناد و فرامین اویغوری] منتشر شده است (اوزاکا ۱۹۹۳). آنوویسی عالی، استنساخ متون، ترجمه، یادداشت‌ها و از همه بهتر عکس‌های اسناد و نمایه لغات کامل، این مجموعه بزرگ مواد و منابع تاریخی را اثری ارزشمند برای پژوهش در دوره مغول ساخته است.

بین مغولی و ایغوری در کلمات، متون و سبک نگارش، شباهت‌های فراوانی وجود دارد که پژوهشی در خور را می‌طلبد.

۳- اسناد تبتی:

زمان زیادی می‌گذرد که فقط چند مورخ می‌توانستند تبتی را بخوانند. با پژوهش جدید **ناکامورا جون**، این مشکل بر طرف شده است. در این اثر، روابط متزلزل نشان داده شده بودایی گری تبتی با حکومت مغولان، بسیار عمیق‌تر از آن نشان داده شده است که انتظار می‌رفت.

۴- منابع فارسی، عربی و ترکی:

در منابع فارسی، عربی و ترکی گرایش‌های متفاوت دولتی چون قراخانیان، سلجوقیان، خوارزمشاهیان و سلجوقیان روم در تاریخ نویسی اسلام و خاورمیانه به چشم می‌خورد. بررسی روابط بین این دولت‌ها و سلطه مغولان در آسیای غربی، می‌تواند یاری‌گر درک تشکیل سریع امپراتوری جهانی مغول گردد که موضوع اساسی پژوهش در تاریخ دوره مغولان است. روابط مغولان با اقوام قرلق و قبچاق استپ‌های کازاخستان، غزنویان و غوریان افغانستان و سلاطین دهلی نیز باید مورد اشاره قرار گیرد. این مطالعه می‌تواند تا ظهور امپراتوری عثمانی و ظهور دولت مهم ترکی اسلامی ادامه یابد. در سال‌های اخیر ایتانی کوزو (Itani Kozo)، کارهای جالبی در این زمینه را به انجام رسانده است.

ساتو تسوگیتاکا (Sato Tsugitaka):

مطالعات عمیقی درباره مملوکان دارد. بین مغولان و مملوکان، سازمان اداری، نهادها و اسنادشان روابط نزدیکی وجود دارد. روابط متقابل مملوکان و «اتحاد بزرگ تجاری اوراسیا» که در عصر مغولان و به ویژه پس از مغولان از اوراسیا تا آفریقا گسترش داشت، بایسته بررسی است.

سفرنامه ابن بطوطه، منبع مهمی در نمایاندن جهان دوره مغولان می‌باشد. نوشته‌های او از گزارش‌های مارکوپولو که هنوز در درستی تاریخی آن شک است، مهم‌تر می‌باشد.

نخستین یورش قویلیای خان به ژاپن

۵- منابع به زبان‌های اروپایی:

با توجه به پژوهش‌های تازه، اکنون زمان آن است که گزارشنامه مارکوپولو باز بینی شود. کارهایی چون ترجمه معروف پگولوتی *La pratica della merca tura* و موافقتنامه‌های بازرگانی الوس هلاگو که اکنون در ونیز موجود است بسیار ارزشمندند. زبان لاتین، کلید فهم دنیای مسیحی قرون وسطی است. منابع اصلی لاتین هنوز به طور گسترده از سوی پژوهشگران ژاپنی به کار گرفته نشده‌اند. جای امیدواری است که پژوهشگران منابع گوناگونی چون وقایع نامه‌ها، پژوهش‌ها، نامه‌ها و سفرنامه‌هایی همچون گزارش‌های پلاتو کارینی و ویلیام روبروکی را یافته‌اند. در اروپا ترجمه‌های لاتین نامه‌های ایلخانان (اخیراً در وین) یافت شده است. با توجه به یافته‌های نو، حتی اسناد شناخته شده‌ای چون نامه فارسی **گیوکی خان** به پاپ اینوست چهارم در ۱۲۴۶ م / ۶۴۴ هـ. که توسط پلیمو منتشر شده است *Les Mongols et la Papauté*, *Revue de Lorient chretien*, 3e serie T. III [XXIII], Nos. Let ۲ (۳-۳۰: ۱۹۹۳-۱۹۲۲)

مورد بازبینی قرار گرفته است. در این مورد کار **ایسواو تسونو (Tetsuo Ebisawa)** و **ونو نوبوهیرو (Uno Nobuhiro)** منتشر شده است.

۶- منابع روسی:

اسناد ترکی، مغولی و فارسی مرتبط با روسیه توسط هینیش، فکته، فرانگر، عثمانوف، گریگوریف و واشاری مورد بررسی قرار گرفته‌اند. کار با ترجمه و شرح گزارشنامه‌های کهن روسی ادامه یافته

است. مجموعه‌ای از اسناد سیاسی خانان کریمه، مکانبات‌شان با امپراتوری عثمانی به صورت *Le kanat de crimee dans les J archives du musee du palais de Topkapi*

خانات کریمه بروایت آرشیو موزه توپکاپی (سرای) (پاریس ۱۹۷۸) منتشر شده است. در سال‌های اخیر مجموعه‌هایی چون **Osmanli Devleti ile kfkasiya**,

Turkistan ve Kirim

Hanliklari arasindaki

munasebetlere dair arsviv

belgeleri

(۱۶۸۷-۱۹۰۸ yıllari arasi)

[اسناد مراودات دولت عثمانی با قفقازیه، ترکستان و خانات کریمه] (آنکارا ۱۹۸۲) منتشر شده است. خاندان حکومتی کریمه، رابطه خونی با جوچی، پسر نخستین چنگیز خان داشته‌اند. این خاندان تا سال ۱۸۷۳/۱۲۹۰ هـ در کریمه قدرت داشته و آخرین بازماندگان امپراتوری مغول بودند. اسناد رسمی کریمه‌ای، هنوز بعضی ویژگی‌های اسناد سده ۱۳ و ۱۴ م / ۷ و ۸ هـ مغولان را در برداشت. نتیجه‌گیری:

در واقع، در دوره مغولان بود که تاریخی واقعاً جهانی ظاهر شد. با بررسی جریان‌های دوره مغولان، این تز بزرگ اروپایی مرکزی که اشاره دارد: «جهانی شدن»، از اکتشافات غربیان در سال ۱۴۹۲ م / ۸۹۷ م، آغاز شده است باید مورد تردید و بازبینی اساسی قرار گیرد. تاریخ دراز اوراسیا پیش از عصر اکتشافات دریایی، و به ویژه دوره مغولان، به خاطر فراوانی زبان‌ها، مورد غفلت قرار گرفته است.

هنوز در سال‌های اخیر، اسناد و کتیبه‌های فراوانی در سراسر چین، مغولستان داخلی، مغولستان خارجی، تبت، ناحیه غرب رود زرد و اویغورستان کهن پراکنده‌اند. بعضی از آنها به وضعیت جغرافیایی، سیاسی و اجتماعی این مناطق وابسته‌اند. روی هم رفته: زمینه وسیعی در پژوهش اسنادی در دوره مغولان گشوده شده است.

مطالعات درباره ایلخانان در ژاپن**

- تسونکی آکاساکا: شعب پنجگانه و تکمیل جامع التواریخ، ۱۹۹۴.
- مینوبو هوندا: اقطاع در ایران عصر مغول، ۱۹۵۹.
- مینوبو هوندا: مالیات تمغا، ۱۹۶۱.
- مینوبو هوندا: اصلاح مالیاتی غازان خان، ۱۹۶۱.
- مینوبو هوندا: ظهور آل کرت در هرات، ۱۹۶۲.
- مینوبو هوندا: واژه نامه چینی - فارسی، ۱۹۶۳.
- مینوبو هوندا: واژه‌های مغولی - ترکی با پسوند میشی در منابع فارسی سده‌های ۱۳ و ۱۴ م / ۷ و ۸ هـ

- مینوبو هوندا: اسلام و مغول: ۱۹۶۹.
- مینوبو هوندا: اصلاحات وزن و کیل در عصر
غازان خان، ۱۹۷۲.

- مینوبو هوندا: بیلاق و قشلاق ایلیخانان، ۱۹۷۶.
- مینوبو هوندا: دیوان سالاری قبیله‌ای در
مغولستان: شغل یورتچی و بولار غوچی، ۱۹۸۲.

- مینوبو هوندا: امیران مغول در دوره جلالیریان،
۱۹۸۳.

- مینوبو هوندا: فهرست رشیدالدین از کارهای
خود، ۱۹۸۴.

- مینوبو هوندا: سلطانیه: پایتخت جدید ایلیخانان،
۱۹۸۷.

- کوزو ایتانی: آسیای صغیر در سده ۱۳ م / ۷ هـ،
۱۹۸۰.

- کوزو ایتانی: سلطنت روم پس از یورش مغولان،
۱۹۸۰.

- کوزو ایتانی: شورش بابا، ۱۹۸۶.
- کوزو ایتانی: سلطنت روم در آغاز یورش مغولان:

در ارتباط با شورش بابا، ۱۹۸۷.

- کوزو ایتانی: شهرها در روم: ترجمه از نزهة
القلوب، ۱۹۸۷.

- کوزو ایتانی: سلطنت روم و خوارزمشاه، ۱۹۸۸.
- کوزو ایتانی: شهرها در ارمنستان و جزیره: ترجمه

از نزهة القلوب، ۱۹۸۸.
- کوزو ایتانی: آگاهی‌هایی از سلجوقیان در نظام

التواریخ، ۱۹۹۵.
- آکیو ایواناکه: وقف نظام ویزد در سده ۱۴ م / ۸

هـ، ۱۹۸۹.
- آکیو ایواناکه: دار السیادة غازان خان، ۱۹۹۳.

- آکیو ایواناکه: مطالعات اخیر درباره آثار رشید
الدین، ۱۹۹۴.

- شیچی کیتا گاو: ازدواج شاهزاده اولجیتای،
۱۹۷۵، ۱۹۷۶.

- شیچی کیتا گاو: حکومت شمس الدین جوینی
در ولایت گرجستان، ۱۹۷۵.

- شیچی کیتا گاو: حکومت ایلیخان بر جنوب
غربی گرجستان و تاسیس سمستخه، ۱۹۷۸.

- شیچی کیتا گاو: قدرت مغولان در شمال غرب
ایران و ظهور خاندان اربلیان، ۱۹۷۸.

- شیچی کیتا گاو: شورش تگودار اوغول، ۱۹۷۸.
- شیچی کیتا گاو: ظهور خاندان آرتسرونیان و

اقتدار مغول در گرجستان، ۱۹۷۸.
- شیچی کیتا گاو: امپراتوری مغول و پادشاهی

گرجستان، ۱۹۷۹.
- شیچی کیتا گاو: شکل‌گیری نکوداریان، ۱۹۸۰.

- شیچی کیتا گاو: ایلیخانان و نکوداریان، ۱۹۸۱.
- شیچی کیتا گاو: آل کرت و نکوداریان، ۱۹۸۳.

- شیچی کیتا گاو: قبایل نکودری سیستان در
اوایل سده ۱۴ م / ۸ هـ، ۱۹۸۳.

- هیروتوشی شیمو: مغولان در عصر ایلیخانان،
۱۹۸۴.

- هیروتوشی شیمو: قبیله جلالیری در دروه
ایلیخانان: قطب نظام سیاسی ایلیخانان، ۱۹۸۸.

- کاروهیکو شیرایوا: اینجو در جامع التواریخ رشید
الدین، ۱۹۸۸.

- نوبوهیرو اونو: اردوهای امپراتوری مغول، ۱۹۸۸.
- نوبوهیرو اونو: "اوگتای قآن و بازرگانان مسلمان"

- هیکویچی یاجیما: بازرگانی اوقیانوس هند در
عصر مغولان: فعالیت‌های بازرگانی بازرگانان کیش،

۱۹۷۶.

پی نوشت‌ها:

* برگردانی از مقاله: Masaaki Sugiyama, "New Developments and selective overview" Translated of sung yuan studies Brief (۱۹۹۶) ۲۶ pp. ۲۱۷ ۲۲۷ Katkov, journal

(با تشکر از هیروتوشی شیمو از کتابخانه شرقی
توکيو که مقاله را برابرم فرستاد: جعفری مذهب)

۱ The mongols oxford ۱۹۸۶
(و ترجمه فارسی آن مغول‌ها، توسط عباس مخبر

ص ۸، ۹)
۲- این مقاله برگردان و برگزیده‌ای از فصلی است

که برای کتاب jidaishi no kihon mondai So Gen
ویراستاری ساتاکه یاسو هیکو Yasuhiko Satake

(زیر چاپ) نوشته شده است. من به تازگی دو اثر دیگر
در این باره نوشته‌ام: okeru Mongoru jidaishi

kenkyo Nihon ni ("مطالعات تاریخی درباره دوره
مغول در ژاپن") در مجله Chugoku Shigaku س

۱ (۱۹۹۱) صص ۲۱۱ تا ۲۳۱: و لیائو، چین، یوان در
Riben xuezhe yanjiu zhongguoshi lunzhu xuanyi

(یکن: زیر چاپ). خوانندگان برای
کتابشناسی کامل می‌توانند به آن دو اثر مراجعه کنند.

and G. Doerfer "Ein Persich Galayeriden seyh oveys" G. Hermann

Mongolischer Eflass des Central Asiatic Journal) ۱۹۰۱ ۲ (۱۹۷۵)

Mongolischer Erlass aus dem der Deutschen "Ein persich Zertschrift

۳۱۷ jahr ۲۲۵ / ۱۳۲۵) (۱۹۷۵) ۱۲۵.۲
schen Gesellschaft ۴۶ Morgenland

۴۶ Morgenland
* برگرفته از فهرستی که خانم رویوکو واتابه،

مرحمت فرمود. فقط سال چاپ کتاب یا مقاله آورده شده
است.

مهرهای مغولی

- شیچی کیتا گاو: امیران مغول در شیروان و
گرجستان، ۱۹۸۳.

- شیچی کیتا گاو: متون خاورمیانه درباره قدرت
آسمانی چنگیزخان، ۱۹۸۴.

- شیچی کیتا گاو: کاکوتیان و مغولان، ۱۹۸۶.
- شیچی کیتا گاو: لرستان در سده‌های ۱۲ و ۱۳ م /

۶ و ۷ هـ، ۱۹۸۶.
- شیچی کیتا گاو: ظهور اتابکان هزار آسی در

لرستان بزرگ، ۱۹۸۷.
- شیچی کیتا گاو: ای بی بی و لقب ایلیخان،

۱۹۸۷.
- شیچی کیتا گاو: لر بزرگ و مغولان، ۱۹۸۸.

- تسونو کورویانگی: زندگی و آثار نصیر الدین
توسی، ۱۹۶۶.

- هیروتوشی اونو: بقدرت خدای ابدی: شکلی دائم
در آغاز فرامین دوره مغول.

- کیشیرو ساتو: چاو دودمان یوان و ایلیخانان: پول
کاغذی در شرق و غرب آسیا در سده‌های ۱۳ و ۱۴ م /

۷، ۸ هـ، ۱۹۸۶.
- هیروتوشی شیمو: قره اوناس در منابع ایلیخانان،

۱۹۷۱.
- هیروتوشی شیمو: قره اوناس در مواد تاریخی
ایلیخانان، ۱۹۷۷.

- هیروتوشی شیمو: اساس اقتدار سیاسی غازان
خان، ۱۹۷۹.

- هیروتوشی شیمو: لشکرهای دولت نظامی
آذربایجان پس از تاسیس ایلیخانان، ۱۹۸۰.

- هیروتوشی شیمو: مغولان عصر ایلیخانان پس از
غازان خان، ۱۹۸۱.

- هیروتوشی شیمو: قبایل مغول مرتبجا با هولاکو،
۱۹۸۳.